

طرح تدوین

پیش‌نویس قانون اجرای سیاست‌های نظام

برای ظرفیت‌سازی هوش مصنوعی

پژوهشگاه ارتباطات و فناوری اطلاعات، وابسته به وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات، در مهرماه سال ۱۴۰۱ برای ارتقای دانش، انتقال و بومی‌سازی فناوری هوش مصنوعی سندی را با عنوان «پیش‌نویس نقشه راه توسعه ملی هوش مصنوعی» تدوین و منتشر ساخت. این سند ۷۴ صفحه‌ای مشتمل بر ۱۸ سرفصل بود که یکی از آن‌ها به «سیاست‌های کلان توسعه هوش مصنوعی» اختصاص داشت. تعداد ۱۴ سیاست به این منظور معرفی شد. نسخه نهایی ۸۷ صفحه‌ای این نقشه راه در فروردین ۱۴۰۲ با ۱۹ سرفصل بازنشر شد که همان ۱۴ سیاست کلان در این نسخه نهایی نیز تکرار شده بود. روشن است که برای تحقق این سیاست‌های کلان نیاز به تدوین و تصویب قانونی ویژه در مجلس شورای اسلامی است. هدف این است که پیش‌نویسی برای این قانون ارائه شود.

سیاست‌های کلان توسعه

سیاست‌های کلان با ارائه راهنماهای کلی، به یکپارچگی و رفع تناقضات راهبردها در مسیر دستیابی به اهداف کمک می‌کنند، مسیر اجرای راهبردها را تسهیل نموده و به عنوان یک راهنما در جهت‌دهی به راهبردها ایفای نقش خواهند داشت. سیاست‌های کلان توسعه فناوری هوش مصنوعی (هومص) به شرح ذیل مطرح می‌شوند:

۱. فراهم آوردن زمینه‌های شکل‌گیری تقاضا برای تحریک فعالیت‌های تحقیق و توسعه در حوزه‌های اولویت‌دار هومص
۲. حمایت و پشتیبانی سیاسی و اقتصادی از تولید و عرضه کالا و خدمات در حوزه هومص
۳. بسترسازی مناسب با بهره‌گیری از هومص در جهت ارتقای سطح بهره‌وری ملی و بخشی
۴. تقویت شرکت‌های فعال در حوزه هومص
۵. گسترش همکاری و تعامل فعال، سازنده و الهام‌بخش در حوزه هومص با کشورهای پیشرو، کشورهای منطقه و جهان اسلام
۶. گسترش دسترسی به زیرساخت‌های توسعه هومص در سراسر کشور
۷. حمایت از ایجاد و توسعه شبکه‌های تحقیقاتی و فناوری به منظور افزایش تعاملات و تسهیل انتقال و انتشار دانش
۸. ترغیب به سرمایه‌گذاری بخش غیردولتی و مشارکت آن‌ها برای توسعه کاربردهای هومص
۹. تأکید بر تربیت نیروی انسانی کارآمد، خلاق و متعهد، شناسایی نخبگان، پرورش استعدادها درخشان، حفظ و جذب سرمایه‌های انسانی و ارتقای روحیه خودباوری و خوداتکایی
۱۰. به‌کارگیری هومص در حل ابرچالش‌های کشور
۱۱. اهتمام به استفاده از هومص پاسخگو و اخلاق‌محور در توسعه و بومی‌سازی کاربردها
۱۲. توسعه متوازن هومص در کشور متناسب با ظرفیت‌های مناطق جغرافیایی مختلف
۱۳. آمادگی برای مواجهه با اثرات منفی هومص بر اشتغال

۱۴. تأکید بر امنیت، حفظ حریم خصوصی و محدود کردن قدرت دارندگان داده‌های بزرگ

چگونگی دستیابی به مواد قانونی

نقشه راهی که توسط پژوهشگاه ارتباطات و فناوری اطلاعات تدوین شده است، پس از ذکر ۱۴ سیاست کلان، روند تولید و طراحی اهداف، راهبردها و برنامه‌ها را تا جایی پیش می‌برد که به پروژه‌ها و نقشه نهادی آنها نیز می‌رسد.

از یک سو عملیاتی شدن این پروژه‌ها خود نیاز به قوانین و ضوابطی دارد که بخشی باید در مجلس شورای اسلامی به تصویب برسد و بخشی دیگر در قالب آئین‌نامه‌هایی در دولت و وزارتخانه‌های مربوطه. از سوی دیگر، اقدام ۱ در بند ۵-۱ نقشه نهادی ذکر شده در این سند، تحت عنوان راهبرد ۵: ایجاد محیط قانونی و اخلاقی پویا و پاسخگو برای هوش مصنوعی، اختصاص به «تدوین قوانین و مقررات در حوزه هوش مصنوعی» دارد. برای این منظور هفت پروژه پیشنهاد شده که اجرای برخی از آنها بر عهده وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات گذاشته شده و برخی دیگر بر عهده مرکز ملی فضای مجازی.

برای تولید تمامی قوانین پیش‌بینی شده در این سند لازم است گروهی خبره و توانمند زیست‌بوم هوم‌ص را در جهان و داخل کشور بررسی و تحلیل نموده و بر اساس آینده‌پژوهی نیازها و حدس پدیده‌های پیش رو اقدام به تدوین پیش‌نویس‌هایی نمایند که بتواند با سیاست‌های کلان ذکر شده در ابتدای سند همسو و سازگار باشد و اهداف مورد نظر را تأمین کند.

این مطالعات می‌تواند تحت عنوان یک پروژه به نهاد یا گروهی پژوهشی واگذار گردد.

تخصّص‌های مورد نیاز

برای تدوین قانونی متناسب با آنچه ذکر شد افرادی با تخصّص‌های ذیل باید در گروه مطالعاتی حضور داشته باشند که در روزمه و سابقه خود هم دانش کافی و هم مهارتی ناشی از تجربه‌های موفق ارائه کنند:

۱. **حقوق:** تدوین و نگارش متن قانونی بایستی از ضوابطی تبعیت کند که به علم حقوق مربوط می‌شود.
۲. **هوش مصنوعی:** با توجه به این که موضوع قانون مذکور هوم‌ص است، ناگزیر بایستی افرادی مسلط به مبانی و دانش هوم‌ص در گروه حاضر باشند.
۳. **مجلس شورای اسلامی:** نگارش قانونی که سازگار با عملکرد مجلس و شورای نگهبان باشد، برای تسهیل بررسی و تصویب، نیاز به حضور کارشناسانی از معاونت قوانین مجلس یا تعدادی از نمایندگان دارد.
۴. **اخلاق:** نیاز به یک کارشناس اخلاق و تربیت برای بررسی و ملاحظه نسبت هوم‌ص با روابط اخلاقی و انسانی.
۵. **فقه و شریعت:** هوم‌ص تأثیرات فراوانی در احکام و ضوابط شرعی دارد و مسائل مستحدثه فراوانی را پدید می‌آورد. از این رو، لازم است تا یک فقیه در گروه حاضر باشد.

نمونه قانون نهایی

آنچه در نهایت به عنوان محصول این پروژه ارائه خواهد شد، متنی مشابه ذیل خواهد بود:

قانون ظرفیت‌سازی هوش مصنوعی در کشور

فصل اول: حمایت از پژوهش

ماده ۱: وزارت علوم، تحقیقات و فناوری ملزم است در راستای تقویت پژوهش‌های بنیادین هوش مصنوعی اقدام

به تأسیس نهادی تحت عنوان ...
ماده ۲: مرکز ملی فضای مجازی بایستی با همکاری معاونت ...

فصل دوم: گسترش همکاری

ماده ۳: در جهت دستیابی به نقشه جامع هوش مصنوعی کشور و با هدف افزایش همکاری نهادهای دولتی، خصوصی و تعاونی اتحادیه و انجمنی تحت عنوان ...

فصل سوم: تقویت ارتباطات بین‌المللی

ماده ۴: وزارت امور خارجه با هماهنگی ...

فصل چهارم: ارتقای اخلاق و امنیت

ماده ۵: سازمان تبلیغات موظف است برای افزایش آگاهی اجتماعی نسبت به فناوری‌های نوظهور هوش مصنوعی در اقدامی هماهنگی با رسانه ملی ...

فصل پنجم: تأمین مساوات در بهره‌برداری

ماده ۶: در راستای پدید آوردن فرصت‌های برابر اجتماعی در تولید، انتشار و بهره‌برداری از داده‌ها، الگوریتم‌ها و نرم‌افزارهای هوش مصنوعی، وزارت صنعت، معدن و تجارت موظف است ...

مواد قانونی فوق‌ناظر به سیاست‌های کلان و خرد و اهداف، راهبردها و پروژه‌های ذکر شده در سند نقشه راه توسعه ملی هوش مصنوعی تدوین خواهد شد.

